

МАНЬКОВСЬКА Вікторія Ярославівна
студентка 2-го курсу ФОФ
стац., гр. ФК-09-1,
ЯКОВЕНКО Роман Валерійович,
кандидат економічних наук

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ

У статті розглянуто проблеми конкурентоспроможності економіки України на світовому ринку. Проаналізовано макроекономічні показники України відповідно до сучасних теоретичних уявлень та світових тенденцій. Запропоновано заходи щодо підвищення конкурентоспроможності економіки.

Постановка проблеми та її актуальність. Підвищення національної конкурентоспроможності сьогодні є вкрай актуальним питанням не лише в практичній площині, але й на теренах теоретичних засад. Це питання стало політичним пріоритетом для багатьох країн світу. В ринкових умовах конкурентоспроможність є однією з основних категорій, активно використовуваних у теорії та практиці господарювання. Нині це питання набуло особливої актуальності ще й тому, що загострення конкурентної боротьби в світі, що глобалізується, закономірно висунуло на перший план проблеми конкурентоспроможності як на макро-, так і на мікроекономічному рівнях.

Конкурентоспроможність стала універсальною вимогою, що пред'являється відкритою економікою будь-якому економічному суб'єктові. Переваги національної економіки, її окремих галузей і підприємств у економічному змаганні вирішальною мірою обумовлюють динамізм національного виробництва товарів і послуг, рівень зайнятості та добробуту населення. Рівнем конкурентоспроможності, насамперед, визначаються й світогосподарські позиції країн.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Відомими зарубіжними вченими, які працювали над проблемою конкурентоспроможності є М. Познер, П. Брентон, М. Портер, Д. Сакс, Дж. Стренд, Р. Лукас, В. Скотт, Р. Солоу та ряд інших.

Дослідженню питань з пріоритетних напрямків зростання конкурентоспроможності національної економіки присвячені роботи вітчизняних вчених, зокрема В. Будкіна, Л. Кобилицького, І. Бураковського, В. Онищенка, Ю. Пахомова, А. Гальчинського, А. Філіпенка, В. Новицького, С. Кіреєва, О. Шнипка, О. Білоруса, А. Кредісова, Д. Лук'яненка та інших. Проте деякі питання залишаються невирішеними або ж дискусійними.

Метою статті є визначення оптимальних шляхів підвищення конкурентоспроможності економіки України на світовому ринку.

Виклад основного матеріалу. Для розвинутих країн середовище конкурентоспроможних суб'єктів господарювання є необхідною умовою

існування, тобто розвиток і удосконалення ефективного економічного механізму держави за рахунок створення сприятливого ринкового середовища для суб'єктів господарювання, впровадження інноваційної політики в державі, запровадження нових стандартів якості життя і господарювання відповідно до критеріїв європейських держав.

Міжнародна конкурентоспроможність країни – це здатність країни створити таке національне бізнес-середовище за умов вільного справедливого ринку, в якому вітчизняні товаровиробники можуть постійно розвивати свої конкурентні переваги, займати й утворювати стійкі позиції на певних сегментах світового ринку, завдяки потужному економічному потенціалу, що забезпечує економічне зростання економіки на інноваційній основі, розвинутій системі ринкових відносин, володінню значним інтелектуальними капіталом та інвестиційними ресурсами, гнучким реагуванням на зміну світової кон'юнктури та, відповідно до цього, диверсифікацією виробництва, максимально відстоюючи реалізацію національних інтересів заради економічної безпеки та високих стандартів життя населення [1, с. 16].

Сьогодні основне завдання кожного дослідника, який вивчає питання конкурентоспроможності, полягає у пошуку джерел, складових частин і критеріїв її оцінки. В умовах розвитку і зміцнення ринкових відносин конкурентна боротьба між суб'єктами господарювання за одержання додаткового прибутку посилюється і набуває різноманітних форм. Конкурентоспроможність передбачає суперництво. З огляду на це, конкурентоспроможність є здатністю суб'єкта господарювання (підприємства, фірми, галузі, держави) господарювати ефективніше ніж інші у конкретному середовищі: сегменті ринку, галузі, національному або світовому ринках.

Досягнення конкурентоспроможності суб'єктом господарювання на конкретному ринку або в конкретній галузі у визначений період часу означає його перевагу перед іншими суб'єктами господарювання – суперниками в усіх цих напрямках розвитку (місце і час). В економічній сфері суперництво набуває форму економічного змагання суб'єктів господарювання.

Серед ознак конкурентоспроможного суспільства можна виділити такі: стабільне та передбачуване законодавче середовище; гнучка і стійка економічна структура; швидкість та якість адміністративних і економічних реформ; інвестування традиційної та технологічної інфраструктури, середньої освіти, підвищення кваліфікації; привабливість внутрішнього ринку для іноземних інвестицій; збалансованість внутрішнього та зовнішнього ринків.

Загалом конкурентоспроможність країни можна визначити як її здатність в умовах вільної сумлінної конкуренції створювати товари та надавати послуги, що задовольняють вимогам світового ринку, реалізація яких збільшує добробут країни та її окремих громадян.

Деякі вітчизняні вчені підкреслюють, що в Україні діє неправильна модель конкурентоспроможності – замість випуску високоякісних товарів

виробляються дешеві товари. Для зміни моделі необхідна кваліфікована робоча сила, тобто держава повинна приділяти увагу оплаті праці, якості та структурі освіти. Саме якість – це та категорія, яка дає можливість оцінити ефективність будь-якого процесу як з фінансової – так і з адміністративної, організаційної точки зору.

Якщо взяти заробітну плату в євро по всім країнам Центральної та Східної Європи і поділити на розрахований рівень національного ВВП на одного зайнятого, то Україна програє в заробітній платі всім країнам, крім Болгарії, набагато більше, ніж за продуктивністю праці (найбільше – Словенії та Чехії). Це свідчить про те, що ступінь експлуатації в Україні вищий, а робоча сила недооцінюється. Питома вага оплати праці в Україні не відповідає стандартам середньоєвропейської величини.

Для аналізу стану конкурентоспроможності України розглянемо показники глобального індексу конкурентоспроможності України у рейтингу країн у 2009-2011 рр. (табл. 1).

Міжнародний інститут розвитку менеджменту („International Institute for Management Development”) щорічно публікує рейтинг конкурентоспроможності країн світу. Дослідження проводиться за 290 параметрами. Особлива увага приділяється таким показникам – інфраструктура, ефективність уряду, ефективність бізнесу та макроекономічні показники.

Таблиця 1

Рейтинг країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2009-2011 рр.

Країна/економіка	2010-2011		2009-2010
	Ранг	Індекс	Ранг
Швейцарія	1	5,63	1
Швеція	2	5,56	4
Сінгапур	3	5,48	3
США	4	5,43	2
Німеччина	5	5,39	7
Японія	6	5,37	8
Данія	9	5,32	5
Канада	10	5,30	9
Велика Британія	12	5,25	13
Польща	39	4,51	46
Угорщина	52	4,33	58
Російська Федерація	63	4,24	63
Україна	89	3,90	82

Отже, Україна в нинішньому рейтингу (2010-2011 р.) перебуває на 89-й позиції, спустившись на сім сходинок порівняно з торішнім показником (2009-2010 р.). При цьому Україна поступилася таким країнам, як Угорщина (52-ге), Польща (39-те), Росія (63-те). Перелік конкурентних переваг

економіки України, на жаль, дуже короткий і містить лише 18 пунктів. Назвемо деякі з них: якість залізничної інфраструктури (31-е місце), державний борг (17-те), якість початкової освіти (49-те), доступ до вищої освіти (17-те), якість математичної і природничо-наукової освіти (44-те), якість освітньої системи (47-ме), практика наймання і звільнення (16-те), витрати на звільнення персоналу (17-те), відношення продуктивності праці до заробітної плати (26-те), участь жінок у трудовій діяльності (26-те), контроль за міжнародною дистрибуцією (46-те місце), здатність до інновацій (40-ве).

Нинішні конкурентні переваги, які забезпечили вигідне положення України на світових ринках низькотехнологічної продукції – металургії, хімічної промисловості, нафтопереробки – поступово втрачають своє значення базових конкурентних переваг для національного товаровиробництва.

Значна частина конкурентних переваг набута Україною за рахунок дешевої робочої сили, заниженого курсу національної валюти, прямого чи прихованого субсидування галузей, отримання „тіньових” прибутків, експлуатації природних та екологічних ресурсів тощо.

Водночас перелік недоліків економіки України включає аж 92 позиції. Серед них – інфляція (106-те місце), торгові бар'єри (123-те), податковий тягар (123-те), обмеження на рух капіталу (102-ге), ефективність антимонопольної політики (98-ме), якість автомобільних доріг (116-те), якість авіаційної інфраструктури (116-те), професіоналізм керівників вищої ланки (102-ге), „відплив мізків” (93-те), темпи поширення туберкульозу (86-те) і ВІЛ-інфекції (104-те), середня тривалість життя (89-те).

Найнижчий результат (120-те місце) – у категорії „якість інституцій”. Проблемні для нашої країни аспекти – етична поведінка компаній (128-ме місце), захист прав власності (127-ме), прозорість ухвалення урядових рішень (119-те), дієвість аудиторських і бухгалтерських стандартів (118-те), незалежність судової системи (111-те), ефективність використання державного бюджету (111-те), захист прав інтелектуальної власності (108-ме), довіра суспільства до політиків (107-ме), тягар державного регулювання (108-те), ефективність корпоративного управління (101-ше), фаворитизм в ухваленні державних рішень (109-те), організована злочинність (97-ме) [2].

Також негативний вплив на рівень конкурентоспроможності української економіки спричиняє моральне старіння та фізичний знос основних технологічних фондів, оскільки на цей час у машинобудуванні четверта частина всього технологічного устаткування має вік більше 20 років. Знос виробничих фондів у промисловості наблизився до 60%, тобто до межі, за якою починається фізичний розпад виробничого потенціалу, виникає загроза руйнування продуктивних сил країни.

Конкурентоспроможність компаній країни є визначальним чинником при визначенні рівня конкурентоспроможності країни. Серед українських компаній реальною міжнародною конкурентоспроможністю на сьогодні

володіють лише ті компанії, що зайняті в експортно-орієнтованому сировинному секторі, виробництвом військової техніки й озброєнь, випуском унікального сучасного технологічного устаткування, розробкою нових товарів і матеріалів. Це компанії Систем Капітал Менеджмент (СКМ), Індустріальний Союз Донбасу (ІСД), Квазар-Мікро та інші. Однак їхні позиції на світовому ринку не настільки міцні, як позиції провідних транснаціональних корпорацій світу.

На сьогодні українські компанії в конкурентній боротьбі на світових ринках мають змогу використовувати лише цінові чинники, причому, щоб закріпитися на закордонному ринку, нерідко вдаються до продажу товарів за демпінговими цінами.

Відродження конкурентних переваг має відбутися через курс, спрямований на створення переваг для українського виробника порівняно з іншими торговельними партнерами. Необхідні переваги, які дозволяти б виготовляти кращі товари, або хоча б не гірші за продукцію конкурентів. Для успішної конкурентної боротьби з іноземними виробниками на внутрішньому та світовому ринках національний виробник повинен мати весь перелік конкурентних аргументів, які застосовують контрагенти. Це стосується податкового законодавства, яке спрямоване на стимулювання ділової активності, продуктивності виробництва, зменшення вартості капіталу, розвитку продуктивних сил, інфраструктури, техніко-технологічного оснащення, інформаційного забезпечення бізнесу та інших засобів підтримки експортерів. Отже, на початковому етапі відродження національної економіки необхідно створювати сприятливі умови для національних виробників з метою ефективного конкурентного змагання і стимулювати їхнє послідовне і невпинне формування всередині країни. Першим кроком до цього є обмеження експансії іноземних виробників на внутрішній ринок [8, с. 147].

В Україні є галузі, які за рахунок вагомого наукомісткого потенціалу сьогодні продовжують бути конкурентоспроможними на світових ринках (підприємства аерокосмічної галузі та військово-промислового комплексу). Збільшення потужностей суміжних галузей та поліпшення соціально-економічних параметрів у країні опосередковано сприятимуть їхньому зростанню. В країні також є галузі, які потенційно можуть зміцнити власну інноваційну стратегію і зайняти свої ніші на ринку, якщо здійснять так званий „технологічний стрибок”. Загалом, стратегія технологічного стрибка передбачає перехід до якісно нового технологічного устрою, обминаючи проміжні стадії й використовуючи існуючі у світі технології. Останні можна просто купити або впровадити через кооперації з іноземними фірмами – освоїти в короткий термін нові товари (такою стратегією користувалась Японія в 60-70-х рр.). До речі, це найприйнятніша для вітчизняної промисловості стратегія – вона економить і кошти, і час для досягнення кінцевого результату.

Пошук ніш для українських компаній на світовому ринку полягає передусім у пропозиції товарів, виробництво яких у промислово розвинених

країнах є нерентабельним. Мають поширитися технічні взаємозв'язки не лише з промислово розвиненими країнами, а й з країнами СНД через інвестиції та продаж ліцензій. Але при цьому необхідні „фільтри”, які не допускали б на український ринок технології „вчорашнього дня” [3, с. 254].

Зазначені вище положення мають лягти в основу розробки концепції забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Головною метою концепції є удосконалення організаційно-правової основи системи функціонування економіки щодо створення умов динамічного зростання для всіх суб'єктів економічних відносин.

У процесі реформування має бути дотримана паритетність розвитку всіх сфер економіки, яка передбачає встановлення для всіх секторів економіки високомотиваційних умов розвитку: збільшення джерел розширеного відтворення, стимулювання високої продуктивності праці, ресурсозбереження, новацій.

Основним принципом відновлення конкурентного потенціалу національної економіки є стимулювання ділової активності. До стимуляційних принципів мають бути віднесені заходи щодо загального послаблення податкового тиску, спрощення бухгалтерської звітності, зменшення податків при зростанні ефективності господарювання, спрощення процедури реєстрації господарських одиниць та організаційно-технічної підтримки бізнесу [7, с. 255].

Також на шляху підвищення конкурентоспроможності економіки України пріоритетними мають бути такі завдання:

- зорієнтувати комплекс „гірничодобувна промисловість – чорна металургія – важке машинобудування” на експорт високоякісного прокату, металомісткої продукції включно з транспортними засобами, екскаваторами, металорізальними верстатами, устаткуванням для гірничодобувної, енергетичної, металургійної та хімічної продукції;

- розвивати систему конкурентоспроможних виробництв вітчизняного АПК, які б спеціалізувалися на окремих видах сільськогосподарської продукції (зерно, насіння соняшнику), зміцнювати позиції переробної й харчової промисловості;

- розширювати зовнішню експансію комплексу виробництва ракетної та авіаційної техніки (передусім виробництва транспортних літаків). Забезпечити підтримку вітчизняного ВПК за перспективними напрямками виходу на зовнішні ринки (бронетехніка, техніка ППО, стрількова зброя, інженерна техніка);

- сформувати новий виробничий комплекс на основі галузей з видобутку рідкісноземельних металів, розвивати комп'ютерне виробництво, мікроелектроніку (з використанням нових космічних технологій), залучати в цю сферу іноземний капітал для пришвидшення модернізації;

- розширювати і модернізувати транспортну інфраструктуру України для реалізації транзитних функцій за напрямками Схід – Захід, Північ –

Південь із використанням трубопровідного, залізничного, автомобільного, морського та повітряного транспорту;

- вивести на європейські позиції міжнародний туризм в Україні (за допомогою залучення іноземного капіталу в розвиток відповідної інфраструктури) [11. с. 57].

Висновки. Отже, підвищення конкурентоспроможності України не можливо без інтеграції у світову економіку, однак цей процес не повинен обмежуватися галузями важкої промисловості та сільськогосподарської сировини. Навпаки, одним з основних пріоритетів державної економічної політики України має стати збереження і розвиток науково-технічного потенціалу країни. Для цього необхідно створити сприятливий інвестиційний клімат, оскільки українська економіка потребує значних капіталовкладень, удосконалити законодавчу базу в сфері права власності, реформувати бюджетну та податкові системи і збільшити видатки на розвиток науки та інформатизацію суспільства.

Список використаної літератури

1. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн : теорія та механізм реалізації : монографія / Л. Л. Антонюк. – К. : КНЕУ, 2004. – 125 с.

2. Аналітична записка „Конкурентоспроможність України : оцінка Всесвітнього економічного форуму” (за Звітом про глобальну конкурентоспроможність 2010-2011). Департамент економічного аналізу та прогнозування 12.10.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Publication/econom/WEF%20Global%20Competitiveness%202010_1120.pdf.

3. Базиліук Я. Конкурентоспроможність національної економіки України : підруч. / Я. Базиліук. – К. : НІСД, 2002. – 457 с.

4. Білорус О. Г. Глобальна перспектива і сталий розвиток : системні маркетингові дослідження : монографія / О. Г. Білорус, Ю. М. Мацейко. – К. : МАУП, 2005. – 492 с.

5. Геєць В. М. Економіка України : стратегія і політика довгострокового розвитку : підруч. / В. М. Геєць, В. П. Александрова. – К. : Фенікс, 2003. – 486 с.

6. Данилишин Б. М. Економіка України : життя після кризи / Б. М. Данилишин // Дзеркало тижня. – 2009. – № 1. – С. 56–63.

7. Кобиляцький Л. Управління конкурентоспроможністю : навч. посіб. / Л. Кобиляцький. – К. : Зовнішня торгівля, 2003. – 356 с.

8. Конкурентоспроможність економіки України : стан і перспективи підвищення / За ред. д-ра екон. наук І. В. Крючкової. – К. : Основи, 2007. – 488 с.

9. Конкурентоспроможність України у відображенні рейтингів міжнародних організацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.amk.gov.ua.

10. Ксав'є Сала-і-Мартін, Дженіфер Бланке, Маргарета Дрзеник Хану та ін. Глобальний Індекс Конкурентоспроможності. Визначення продуктивного потенціалу країн // Всесвітній Економічний Форум. Женева. Швейцарія, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://experts.in.ua>.
11. Олесневич Д. Міжнародне середовище бізнесу : навч. посіб. / Д. Олесневич. – К. : Либідь, 2002. – 254 с.
12. Основні положення звіту про конкурентоспроможність України у 2010 році. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : experts.in.ua/baza/doc/download/final_ua.pdf.
13. Сіденко В. Проблеми формування моделі національного економічного розвитку в контексті глобалізації / В. Сіденко // Вісник Київського національного торгово-економічного університету. – 2008. – № 1. – С.45–51.
14. Уніят А. В. Критерії та оцінка конкурентоспроможності країн на міжнародному рівні / А. В. Уніят // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 2. – С. 7–13.
15. Філіпенко А. С. Глобальні форми економічного розвитку : історія і сучасність : навч. посіб. / А. С. Філіпенко. – К. : Знання, 2007. – 670 с.